

CZU: 341.211

AFIRMAREA PRINCIPIULUI NEINTERVENȚEI CA PRINCIPIU FUNDAMENTAL AL DREPTULUI INTERNAȚIONAL

*Grigore VIERU**Universitatea de Stat din Moldova*

Interzicerea intervențiilor în viața altor națiuni sau state nu este doar o concluzie ce derivă din principiile care stau la temelia dreptului internațional public, ci reprezintă un principiu fundamental al neimixtiunii. Acest principiu asigură securitatea ca fiecare națiune sau stat să fie stăpân pe soarta ei/lui. Pentru o mai bună dezvoltare a societății în relațiile dintre state nu trebuie să fie utilizat limbajul forței, presiunea și amenințarea pentru a-și impune voința unei națiuni alteia, ci trebuie ca relațiile internaționale să fie bazate pe respect față de fiecare stat și fiecare națiune.

Cuvinte-cheie: *suveranitate, stat, principiu, neintervenție, securitate mondială.*

UNDERSTANDING THE PRINCIPLE OF NON-INTERVENTION AS A FUNDAMENTAL PRINCIPLE OF INTERNATIONAL LAW

The implementation of the non-interference principle within public international law arose as a condition for maintaining peace within and between nations, this condition stems from a long historical process to achieve a peaceful world. This principle assures each nations and states' right to pursue its own destiny and taking charge to safeguard its own security or a continuous development of societies around the world, relationships between states need to be free of languages implying force, pressure and threats purposefully imposing one State's will over another. This means, that relationships between nations and states should be based on continuous respect of any state or nation without exceptions.

Keywords: *sovereignty, state, principle, intervention, world security.*

Introducere

De-a lungul timpului, principiului neamestecului s-a afirmat ca regulă juridică a relațiilor dintre state având un caracter antitetice. Obligatorietatea de a nu se amesteca în viața unei țări ține cont de competența principiului neamestecului în treburile altui stat, principiu fundamental al dreptului internațional public și garant al suveranității naționale a oricărui stat, deoarece doar dezvoltarea unor noi reguli ale jocului pe arena internațională a dus la consolidarea încrederii între popoare, conservându-se și dezvoltându-se pe raporturi de respect reciproc.

Afirmarea principiului neintervenției de-a lungul istoriei. Secole la rând, statele bazate pe exploatare au folosit intervenția în politica lor externă de subjugare a altor popoare și state [1, p.169]. Afirmarea în doctrina dreptului internațional public a ideii că intervenția în afacerile altor state încalcă principiile acestuia a apărut abia pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Emer de Vattel a fost primul acreditat ca ar fi dat naștere principiului neintervenției în paragraful 37 „*Aucune Puissance étrangère n'est en droit de s'en mêler*” [2, p.38].

Ideea acestui principiu corespundea intereselor burgheziei în ascensiune. Burghezia a folosit principiul neimixtiunii în lupta împotriva feudalismului, în scopul de a-și apăra noua organizare a statului împotriva acelor puteri exterioare care încercau să restaureze regimurile monarhice anterioare.

În anul 1778, Franța este acuzată de Marea Britanie că ar fi intervenit în treburile ei interne, prin recunoașterea independenței Statelor Unite ale Americii. Franța se apăra prin faptul că odată ce statele de pe continentul Americii de Nord își declarase independența, nu ar putea interveni în afacerile interne ale Marii Britanii. Anglia invocând că se situează pe poziția că relațiile dintre colonii și metropolă ar fi o problemă ce ține de afacerile ei interne, fiind într-o poziție nejustificată cu realitatea acelor vremuri. Reținem că ambele țări s-au obligat să nu intervină în viața internă a altor state.

În operele unor doctrinari din secolele XVII și XVIII, cum ar fi Christian Wolff, Samuel von Puffendorf și Emer de Vattel, se întâlnesc referiri la caracterul ilicit al intervenției [3, p.170].

În secolul al XIX-lea, în practica dreptului internațional public se cunoaște intervenția de poliție internațională; aceasta se manifesta prin intervenții sub pretextul protecției persoanei și proprietăților cetățenilor unei țări aflați în străinătate. Această intervenție o putem exemplifica prin intervențiile SUA în Cuba în anul 1898 și prin intervențiile Angliei, Franței și SUA în China în timpul revoluției boxerilor din anul 1900.

O altă modalitate de intervenție, în secolul XIX, este intervenția „în interesul umanității”. Prin aceasta se înțelege un amestec al unui stat în treburile altui stat prin invocarea necesității de a ocroti cetățenii săi împotriva unor acte de încălcare flagrantă a drepturilor de către acel stat, cum sunt acte de cruzime, persecuții, masacre. Prin aceste motivări „umanitare” marile puteri interveneau cu scopuri economice și politice și se justifica astfel ingerințele militare în viața internă a altui stat. Astfel, în secolul al XIX-lea intervențiile „în interesul umanității” au fost folosite pentru „apărarea” cetățenilor creștini ai Imperiului Otoman, care aveau ca scop slăbirea și preluarea controlului asupra acestuia de către „conceptul european”, urmărindu-se și interesele comerciale ale marilor puteri europene [4, p.279-283].

Odată cu intensificarea intervențiilor principiul neimixtiunii începe să-și găsească locul în tratate, exemplu fiind tratatul de pace de la Paris din anul 1856, interzicând astfel marilor puteri să se amestece în raporturile sultanului cu supușii lui, nici în administrarea Imperiului Otoman.

În istoria dreptului internațional public, o nouă formă de amestec în treburile interne ale unui stat a fost sub formă financiară (plata unor împrumuturi luate de la alte state, recuperarea daunelor provocate cetățenilor altor state). Astfel de intervenții au avut loc în unele state din America Latină. Prin aceste intervenții au fost date nașterii doctrina Calvo (Calvo – jurist și diplomat argentinian) și doctrina Drago (Drago – ministru de externe al Argentinei), condamnând astfel intervențiile în America Latină.

În 1868 apare doctrina Calvo, care subliniază că nu este admisă în niciun caz recuperarea daunelor aduse cetățenilor străini în urma revoluțiilor și războaielor civile prin intervenții diplomatice sau militare, pentru că se aduce atingere principiului egalității în drepturi a statelor [5, p.231]. Astfel, în secolul al XIX-lea majoritatea convențiilor încheiate între statele europene și statele Americii Latine conțineau „clausa Calvo”.

Totodată, doctrina Calvo se caracterizează prin trei componente distincte: cetățenii străini nu au dreptul la un tratament mai bun decât cetățenii statului-gazdă; drepturile cetățenilor străini sunt guvernate de legea statului-gazda; instanțele statului-gazda au jurisdicție exclusivă asupra disputelor ce implică cetățeni străini [6, p.54].

Între anii 1902 și 1903 a avut loc o campanie împotriva Venezuelei, la temelia acestei intervenții Germania, Anglia și Italia având scopul de a o sili să-și plătească datoria publică. Drago subliniază că intervenția militară împotriva unui stat care nu-și îndeplinește obligația de a stânga creanța, în scopul ca creditorii străini să-i execute pe debitorii care au contractat împrumutul, nu este admisibilă.

În 1907, la cea de-a doua Conferința de la Haga, a fost adoptată convenția Drago-Porter, unde s-a regăsit și doctrina Drago. Astfel, potrivit acestei Convenții intervenția militară se consideră licită atunci când statul debitor ignoră sau respinge hotărârile de arbitraj sau împiedică executarea arbitrajului. Convenția Drago-Porter nu a fost aplicată în raporturile internaționale.

Reflectând această practică a statelor, doctrina dreptului internațional din secolul al XIX-lea recunoscând principiul neintervenției îl golea de conținut, deoarece admitea, în același timp, motive „legale” de intervenție. Se acorda astfel în realitate o totală libertate de acțiune marilor puteri de a interveni în treburile țărilor mai slab dezvoltate din punct de vedere economic și politic [7, p.208].

La începutul secolului XX, neamestecul reprezenta unul dintre principiile de bază ale dreptului internațional, devenind tot mai dominant în gândirea statelor și a noilor actori internaționali [8, p.183]. Astfel, încă de la începutul secolului principiul neamestecului câștigă tot mai multă sonoritate în sfera internațională, unde perioada de după Conferința de la Haga din anul 1907 a fost marcată de un interes sporit în procedurile de ajustare pașnică a controverselor dintre state, devenind o metodă primară utilizată de comunitatea internațională pentru evitarea războiului [9, p.220].

Până la primul război mondial, în anul 1908 Franța, Marea Britanie și Rusia emit o notă de intervenție guvernului Bulgariei, aprobată de către Germania și Italia, prin care îl invită să nu-și pună armata pe picior de război împotriva Turciei și să-i plătească acesteia compensații. Observăm astfel că principiul neamestecului în treburile interne, care este consacrat în doctrina dreptului internațional, era controversat în practica statelor. Caracterul înrobitor al imperialismului, politica agresivă de forță a marilor puteri corespundea structurii societății acelor vremuri.

Dreptul de a nu se amesteca în treburile interne ce țin în exclusivitate de competența aceluia stat este reprezentat în articolul 15 § 8 al Pactului Ligii Națiunilor după primul război mondial. Apoi acest principiu a fost inclus într-o serie de documente internaționale adoptate de țările din America Latină. Astfel, la 26 decembrie 1933 este semnată Convenția de la Montevideo privind drepturile și obligațiile statelor, în care se prevede,

printre altele, că niciun stat nu are dreptul de a viola afacerile interne și externe ale altor state (art.8) [10]. Într-un protocol adițional privitor la neintervenție, semnat la Buenos-Aires în 1937, se prevede că este inadmisibilă intervenția sub orice formă, indiferent că este directă sau indirectă și de motivul invocat.

În Carta ONU de asemenea regăsim principiul neimixtunii consacrat în articolul 2 §7. De menționat că acest principiu se regăsește în diferite statute ale altor organizații internaționale, convenții, cum ar fi:

Carta Organizației Statelor Americane: „Niciun stat sau grup de state nu are dreptul să intervină, direct sau indirect, pentru orice motiv, în afacerile interne sau externe ale oricărui alt stat. Acest principiu interzice nu doar intervenția armată, dar și orice altă formă de intervenție sau amenințare împotriva elementelor sale politice, economice ori culturale” (art.15). Se știe că această prevedere nu este respectată în practica OSA, ca urmare a politicii SUA.

Constituția UNESCO prevede că, în scopul de a salvagarda independența, integritatea și diversitatea sistemelor culturale și educative ale statelor membre, nu va interveni în problemele care sunt de competența internă a fiecărui stat (art.1 §3).

Pactul Ligii Statelor Arabe prevede obligația fiecărui stat al Ligii de a respecta forma de guvernământ stabilită în celelalte state membre (art.8).

Convenția de la Viena din 1961 cu privire la relațiile diplomatice afirmă: „Fără a li se prejudicia privilegiile și imunitățile lor, toate persoanele care beneficiază de aceste privilegii și imunități au datoria de a respecta legile și regulamentele statului acreditar. Ele au, de asemenea, datoria de a nu se amesteca în treburile interne ale acestui stat” (art.41 alin.(1)), fapt ce confirmă interzicerea imixtunii în treburile interne ale unui stat din partea corpurilor acreditate pe teritoriul său.

În mod categoric este afirmat principiul inmixtunii și în alte numeroase documente și declarații, cum ar fi: Conferința de la Bandung (1955), Conferința de la Belgrad (1961) a statelor neangajate.

Principiul neintervenției a fost invocat în 1920 de către Curtea Permanentă de Justiție Internațională în judecarea mai multor litigii axate pe decretele privind naționalitatea din Maroc și Tunis și a speței vizând naționalitatea pe insula Aaland. El a fost invocat și de Curtea Internațională de Justiție în speța cu privire la azil din anul 1950, în speța Nottebohm (1955), privind împrumuturile Norvegiei din 1957. O altă speță rezolvată de către CIJ este speța Canalul Corfu, în care se arată: „Curtea nu poate considera un pretins drept de intervenție decât ca manifestare a unei politici de forță, care în trecut a dat naștere la cele mai mari abuzuri și care nu poate să-și aibă locul în dreptul internațional” [11, p.176].

Procesul de consolidare a principiului neamestecului a continuat cu Rezoluția 2131 din 21 decembrie 1965, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității amestecului în treburile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” [12]. Astăzi, Declarația de la 1965 este considerată drept cea mai importantă Rezoluție a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite privind consolidarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, afirmând că „niciun stat nu trebuie să utilizeze sau să încurajeze utilizarea de măsuri economice, politice sau orice alt tip de măsuri, pentru a constrânge un alt stat, în scopul de a obține de la acesta subordonarea exercitării drepturilor sale suverane și de a asigura de la acesta avantaje de orice fel” [13]. Precizările aduse de Rezoluție realizează astfel în mod oficial trecerea de la viziunea tradițională a neamestecului, întemeiată în mod exclusiv pe mecanismele de forță, la viziunea extinsă a principiului neamestecului, prin integrarea în sfera principiului a tehnicilor lipsite de utilizarea forței, incluzând aspecte de natură politică, economică, financiară sau socială [14].

La scurt timp după adoptarea Declarației de la 1965, importanța principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este accentuată în sfera relațiilor internaționale de listarea sa printre principiile de drept internațional incluse în Cartă, în preambulul Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor din anul 1969: „Având în vedere principiile dreptului internațional enunțate în Carta Națiunilor Unite, cum ar fi principul egalității suverane și de autodeterminare a popoarelor, al egalității suverane și independenței tuturor statelor, al neamestecului în treburile interne ale altor state, al interdicției amenințării sau uzului de forță și al respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale” [15, p.2].

O nouă Declarație apare în anul 1970, sub numărul 2625, care aduce o distincție importantă între intervenția din partea ONU în treburile interne ale unui stat și obligația statelor de a nu interveni în afacerile interne care țin de competența națională a unui stat. Cea mai substanțială schimbare pe care Declarația de la 1970 o aduce față de Declarația precedentă (din 1965) privind neamestecul în treburile interne ale altor state este dată de modificarea de la „condamnarea” neamestecului la declararea „încălțării dreptului internațional”. Totodată,

Declarația 2625 din anul 1970 afirmă pentru prima dată norma neamestecului ca un principiu fundamental al dreptului internațional. Astfel, deși am folosit pe parcursul analizei noțiunea de principiu, aceasta capătă validitate juridică doar în contextul „Declarației principiilor dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state” în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite.

După Declarația din anul 1970, alte instrumente adoptate de Adunarea Generală a ONU au pus în dezbatere principiul neamestecului în treburile interne ale altor state. Importanța acestor documente este însă substanțial mai redusă, din cauza caracterului controversat al acestora și a adoptării lor cu voturi contra. Printre aceste documente se numără Declarația privind stabilirea noii ordini economice internaționale, de la 1 mai 1974, și „Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor”, adoptată de Adunarea Generală a ONU în același an.

Noi accente privind inadmisibilitatea intervenției în afacerile interne ale altor state sunt puse de Rezoluția 36/103 a Adunării Generale a Națiunilor Unite din 9 decembrie 1981, intitulată „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor”, adoptată cu 120 de voturi pentru, 22 de voturi împotriva și 6 abțineri. Deși Declarația nu a definit amestecul, ea a încercat să descrie scopul intervenției în mai multe detalii decât rezoluțiile anterioare. Declarația sublinia că forma în care se produce actul de intervenție, în mod direct sau indirect, deschis sau mai puțin deschis, ori domeniul în care acționează, fie spectrul economic, politic sau social-umanitar, nu modifică cu nimic caracterul său ilicit. Cu toate că Declarația de la 1981 nu încheia controversa legate de sfera de aplicare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, ea are meritul de a fi stabilit o linie de demarcație între ceea ce intră sub incidența actelor ilegale de intervenție și poate fi calificabil drept amestec.

Deși mediul internațional post-1945 a fost caracterizat de tensiunile Războiului Rece, unde atât SUA, cât și URSS au preferat să intervină direct în afacerile interne ale altor state, încălcând principiile Westphalice și impregnând în mod evident un accent important asupra cursului relațiilor internaționale și acțiunilor de intervenție, norma neamestecului a fost aprobată cu entuziasm și în afara sistemului Organizației Națiunilor Unite. Astfel, principiul neamestecului este cuprins în numeroase tratate multilaterale, regionale sau bilaterale din Europa, Asia și Africa, SUA sau America Latină și chiar în cadrul statelor Pactului de la Varșovia, care au avut un rol important în definirea și elaborarea conținutului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Iar după stingerea Războiului Rece, odată cu prăbușirea URSS, Federația Rusă în continuare tensionează mediul internațional prin crearea unor state fictive și enclave în interiorul fostelor state socialiste, creând imixiuni în interiorul acestor state, încălcând dreptul internațional prin violarea teritorială a acestor state și staționarea de trupe armate sub denumirea de „pacificatori”, împiedicând aceste state să-și exercite suveranitatea asupra întregului teritoriu, creând focare instabile care pun în pericol securitatea mondială.

Concluzii

De-a lungul timpului, amestecul în politica internă sau externă a altor state face parte din caracterul vechii politici de dominație și forță, de inegalitate și subordonare. Din toate timpurile, statele mari și puternice intervin în viața politică internă sau externă a statelor mai slab dezvoltate, prin diferite pretexte, punând de obicei în aplicare forța militară, atentând astfel la suveranitatea și independența statelor slabe, manifestând o atitudine de „stăpân față de supus” [16, p.21].

Circumstanță ce a determinat doctrina secolului XVIII să dezvolte o nouă noțiune de neamestec în treburile interne și externe ale statelor. Însă, aceasta reprezenta doar o teorie la început de carieră, fără a fi aplicată în practică, fapt ce a condiționat dezvoltarea acestui principiu în continuare, din dorința statelor de a se elibera de imixiunile altor state, de a-și asigura o viață socială internă liniștită și productivă.

Astfel, în secolul XX principiul neamestecului este stabilit cu caracter de normă *jus cogens*, fiind reprezentat în textul tratatelor multilaterale, regionale sau bilaterale, în contextul declarațiilor și documentelor internaționale. Însă, principiului neamestecului a depășit normele textuale, furnizate de aceste tratate și documente, întâlnindu-se în practica statelor și organizațiilor internaționale de pe întregul glob.

Aceste mențiuni largesc aria principiului neamestecului, care întrec cadrul tradițional al manifestărilor forțate și marchează ascendența principiului neamestecului de la o cauză abstractă la un principiu internațional recunoscut pe scară largă, nu doar în dreptul internațional convențional, dar și în dreptul internațional cutumiar.

Referințe:

1. GEAMĂNU, Gr. *Principiile fundamentale ale dreptului internațional public contemporan*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967, p.169.
2. EMER de VATTEL. *Droit des gens ou principes de la loi naturelle*, 1758, vol.1, para.37, p.38.
3. GEAMĂNU, Gr. *Op. cit.*, p.170.
4. FRANCK, T.M., RODLEY, N.S. After Bangladesh. In: *The Law of Umanitarian Intervention A.J.I.L.*, 1973, no.2, p.279-283.
5. CALVO, C. *Le droit international théorique et pratique*. Ediția a 5-a, 1896, vol.VI, p.231.
6. CREMADES, B.M. *Resurgence of the Calvo Doctrine in Latin America*, 2006, 7 BLI 53, p.54.
7. GEAMĂNU Gr. *Drept Internațional Public*. Vol.1. București: Editura Dictată și Pedagogică, 1981, p.208.
8. KAWSER, A. The domestic jurisdiction clause and the United Nations Charter: A Historical View. In: *Singapore Year Book of International Law*, 2006, vol.10, p.183.
9. JONES, H.H. Domestic Jurisdiction-From the Covenant to the Charter. In: *Illinois Law Review*, 1951-1952, vol.46, no.2, p.220.
10. Convenția de la Montevideo privind „Drepturile și obligațiile statelor”, semnată la 26 decembrie 1933.
11. GEAMĂNU, Gr. *Op. cit.*, p.176.
12. ONU, “Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty”, (2131 (XX)) 21 December 1965; „Status of the implementation of the declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty”, (2225 (XXI)) 19 December 1966.
13. ONU, “Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty”, (2131 (XX)) 21 December 1965.
14. Ibidem.
15. ONU, „Vienna Convention on the Law of Treaties”, *Treaty Series*, vol.1155, 23 May 1969, p.2.
16. Titus Livius, 1, 38, 21.

Date despre autor:

Grigore VIERU, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: Grig_Vieru@yahoo.com

Prezentat la 20.01.2019